

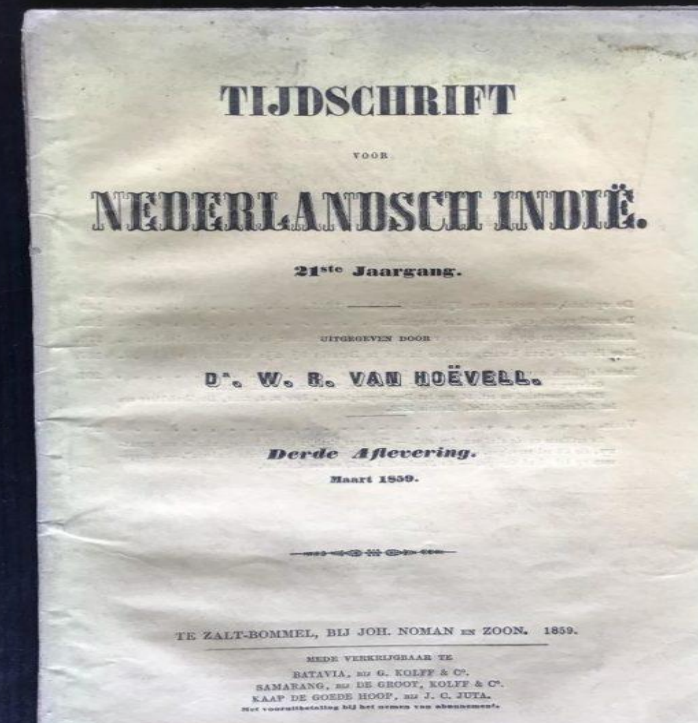
Indische Staatsregeling instructieboek regering Batavia

Geen burgerlijke waarborgen tegenover de
koloniale overheid

1

- ▶ GW-1887: art. 2 “Deze grondwet verbindt in Nederland in Europa”
- ▶ Dan geldt dat art. 2 evenmin in de Indische Archipel
- ▶ Het reglement geeft administratieve rechtsvoorschriften aan de GG en zijn staf
- ▶ Hij is geen onbeperkt gevolmachtigd agent meer van de kroon en Indië is geen Kroon-domein meer
- ▶ Maar ook Europese Nederlanders kunnen haar niet bij de rechter inroepen
- ▶ De Indische koloniale rechter is ook niet onafhankelijk en onpartijdig. Hij moet een politieke segregatiestaat handhaven

De ministeriële verantwoordelijkheid
biedt de enige sanctie via Den Haag

De GG regeert bij verordeningen, ordonnanties en circulaires

2

Er is geen Indisch Staatsblad. Soms is er een Bijlage bij de Javasche Courant dat zo privatim wordt aangeduid.

Geen charterredactie zoals de Magna Carta of een onstitutie

- ▶ De VOC had ook bij instructies geregeerd
- ▶ De minister van koloniën krijgt ze ter kennis, goedkeuren hoeft hij niet maar verantwoordelijk blijft hij wél
- ▶ Sommige wetsbesluiten worden aan de gouverneurs gezonden, andere niet
- ▶ De verordeningen geven de taakstellingen, bevoegdheden, de interne hiërarchie, het sanctie-arsenaal aan en de voorzieningen die zij intern kunnen aanwenden
- ▶ De GG kan verblijvenden “externeren”. Laat hij dat na, dan is dat vrijwillige zelfbeperking. Hij kan ook “interneren”.
- ▶ Hij verantwoordt dat aan de minister van Koloniën die dat accepteert of niet. Deze kan de GG ontslaan.

SLAVEN EN VRIJEN ONDER DE NEDERLANDSE WET

Over het lot van
tot slaaf gemaakten
in Suriname

Wolter van Hoëvell

Het boek dat de 19e-eeuwse publieke opinie wakker schudde

3

Ontslag GG betekent: destabilisatie

Ook al overschrijdt de GG het RR, ontslagen wordt hij niet

- ▶ Eerder moet een kabinet aftreden of wordt de Tweede Kamer ontbonden
- ▶ Want de GG is de toewan besar besar belanda, het plechtanker van de koloniale maatschappij
- ▶ De blanke lijdt in een dergelijk ontslag een onherstelbaar gezichtsverlies
- ▶ Dat weten minister en koloniale topambtenaren
- ▶ De gouverneurs lopen nog het meeste risico bij ambtsaanmatiging
- ▶ Zij worden overgeplaatst naar uithoeken zonder cultuurprocenten of provisies

Wolter van Hoëvell (1812-1897) weet het

Van Hoëvell kan daarom nauwelijks oppositie voeren in de Tweede Kamer

Toch is dat de enige manier om de koloniale politiek te contrôleren

- ▶ Hij heeft te Batavia al geconstateerd dat het voorgestelde RR alleen maar een catalogus is van administratieve instructies
- ▶ Hij belegt op 22 mei 1848 een protestbijeenkomst waarin duidelijk wordt dat Indo's permanent verstoken blijven van grondrechten in waarborgvorm
- ▶ Ze hebben geen vrijheid van drukpers, vereniging en vergadering, onderricht en fysieke persoonlijkheid
- ▶ Indo's weten wat deze westerse Chartergaranties kunnen betekenen. In Groot-Brittannië zijn ze dat ook.
- ▶ Het koloniaal bestuur dreigt Van Hoëvell te externeren. Hij gaat eigener beweging in patria en wordt kamerlid

Soms krijgt hij steun van Thorbecke en Groen van Prinsterer

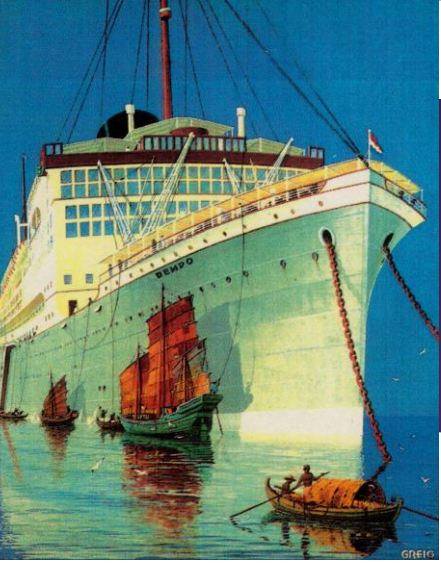
Geen Indische volksvertegenwoordiging

De Volksraad 1918 contrôleert niet

- ▶ Vanaf 1850 is gesuggereerd dat de inlanders mede-wetgever zouden worden
- ▶ Via een censuskiesrecht aanvankelijk
- ▶ Het recht van interpellatie uitoefenen
- ▶ Een enquêterecht en een budgetrecht
- ▶ Op basis van evenredige vertegenwoordiging
- ▶ De koloniale bovenlaag wil het niet en werkt de GG tegen als hij die kant op wil
- ▶ Daarbij schuwt die laag geen onbeschoffheden

Een alsof-echie-constructie

Toenemende isolatie koloniale bovenlaag 1890-1940

Indië-mailboot toppunt van luxe door aggregatuur

De Suez-vaart levert blanke gezinshereniging op

- ▶ Voor deze kanaalweg was de overtocht per stoomschip over de Kaap via Madagaskar bezwaarlijk
- ▶ Ze was lang en de accommodatie van vrachtaarders beperkt en sober
- ▶ Na het stoomturbineschroefschip dat de kanaaloevers niet beschadigt kan de koloniaal zijn vrouw en kinderen doen overkomen
- ▶ Er komen luxe Europese wijken in de stedelijke gebieden
- ▶ De blanke komt die niet meer uit
- ▶ De inheemse dienaren zijn geen huisgenoten meer, de niai wordt niet getolereerd

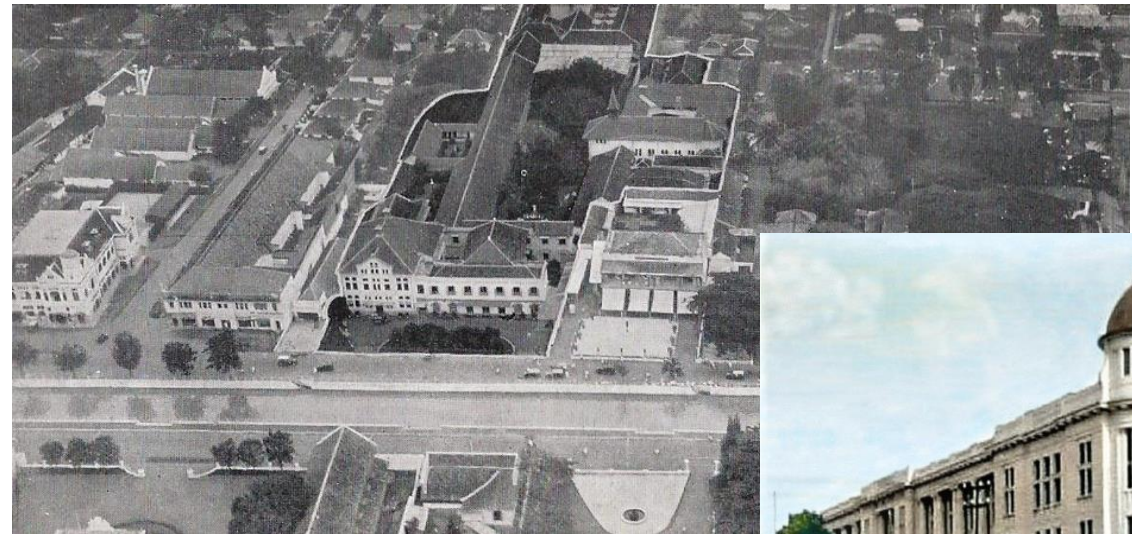
Woonwijken Rijswijk & Noordwijk te Batavia exemplarisch

De ondernemers en topambtenaren
verschansen zich

- ▶ Het Sociëteitswezen krijgt hoge vlucht
- ▶ Wie gedeballoteerd is of wordt is een paria
- ▶ De onderlinge controle neemt geweldig toe
- ▶ Van een persoonlijke levenssfeer is nauwelijks sprake
- ▶ De Indische pers beroddelt iedereen en schandalen zinderen maandenlang na
- ▶ Geen ambtenaar is daar veilig voor, ook geen rechter of officier van justitie
- ▶ Onder inheemsen een bevolkingsexplosie

Direct transport zonder
contact met inheemsen

Chinezen en Japanners

8

Chinees nationalisme explosief

Handel met China en Japan intensief

- ▶ Nederlandse ondernemers willen daarom westerse internationaal-privaatrechtelijke contracten
- ▶ Vooral betreffende assurantieclausules
- ▶ Maar dan kun je deze groepen niet buiten het westers publiekrecht in de staat houden
- ▶ Tokio eist dus totale gelijkstelling met Europeanen
- ▶ Dat gebeurt bij de Japanner-verordening 1899
- ▶ Maar dan eisen de Chinezen dat óók want zij zijn de meerderheid van vreemde oosterlingen
- ▶ De Boxer-opstand van 1902 leidt tot versnelling in deze emancipatie
- ▶ De Indo's eisen dat nu óók

Japans-Russische oorlog 1904-1905

Rusland wenst Korea

- ▶ Het wil daar een permanent ijsvrije oorlogshaven in Port Arthur
- ▶ Japan voelt zich bedreigd door Russische maritieme expansie in het Verre Oosten
- ▶ Het gunt Rusland noordelijker wel een invloedssfeer in Siberië en de Goelag-Archipels
- ▶ Maar niet in de Chinese zee die Tokio bezigt voor de vaarten naar Europa via Straat Malakka
- ▶ Nicolaas II onderschat de Japanse marine en laat het op een treffen aankomen
- ▶ Rusland verliest

Een Aziatische mogendheid overwint het blanke ras

Schokgolf door het Verre Oosten: de blanke is overwinnelijk

10

Dit stimuleert het Indonesisch nationalisme

- ▶ Kennelijk kan de Aziat de Europese blanke aan
- ▶ Maar dan moet hij politiek georganiseerd zijn
- ▶ In de Archipel is geen vrijheid van vereniging en vergadering
- ▶ Bij Den Haag moet de Indonesiër dus niet zijn
- ▶ Hij moet het hebben van de Eerste Communistische Internationale van Bebel en Liebknecht, Lenin en Domela Nieuwenhuis
- ▶ Dit wekt te Batavia grote vrees. De regering gaat preventief ingrijpen. De GG gaat exorbitante rechten inzetten

Vrede van Portsmouth 1905

Het Sabang-incident toont de kwetsbaarheid van koloniaal Nederland

Nederland verklaart zich neutraal

- ▶ Maar Sint Petersburg eist bunkering van de oostzeevloot in Sabang in 1904
- ▶ Het heeft via de consul-generaal te Batavia de leverantie bedongen van hoogwaardige kolen
- ▶ Te Sabang is een spoorweghaven waar gebunkerd kan worden zonder vertraging
- ▶ De bestemming van de vloot is een slag met Japan rond Tsjoesjima, waarvoor betere brandstof nodig is
- ▶ Tokio intervenueert te Batavia: het moet alle straten van de Archipel afsluiten voor de Russen. Anders oorlog
- ▶ Londen, geallieerd met Tokio, eist dat óók. Den Haag moet toegeven. Gezichtsverlies in Batavia.

De Hollanders zijn dus niet zo sterk

SHELL

SHELL LOGO EVOLUTION

12

De vestiging van nieuwe ondernemingen maken dit precair

Petroleum is de nieuwe voortstuwingsbron

- ▶ Het is de basis voor de moderne oorlogsvloten
- ▶ Aeilko Zijlker, oprichter der “Koninklijke”, zag lampolie nog als hoofdproduct
- ▶ Maar benzine, mazout en stookolie, toluol, toluen en benzeen zijn vitaal bij de zeeslagen van de toekomst
- ▶ Londen forceert via de Shell als holding een feitelijk monopolie tot de Djambivelden
- ▶ Standard-oil wil dat doorbreken, eventueel met geweld
- ▶ Den Haag durft het gevecht niet aan en laat dat aan Deterding
- ▶ Daarmee wordt de politiestaat het biotoop van de grootondernemer

Een wereldspeler: Shell Nederland

10/26/2022

De inzichten van Henri Deterding 1866-1939

Den Haag weet zich geen raad met deze bodemrijkdom

- ▶ Maar Deterding, later president-directeur van de Koninklijke Shellgroep, wel
- ▶ Hij weet dat Fisher de Britse marine doet omschakelen naar oliegestookte turbineschepen
- ▶ Die integraal ook de vuurleiding via de turbine laat lopen
- ▶ Londen kan dus de Djambivelden niet overlaten aan de zwakke en onbekwame Haagse handen
- ▶ Batavia moet dus geheel afhankelijk worden van de Shell. Die moet de GG beheersen

Den Haag zal nooit een militaire marine ontwikkelen die de Britten schaakmat zet

Geen confrontatie met de Angelsaksen

Dat kan een Nederlandse onderneming niet aan

- ▶ De olie-exploitatie via een monopolie moet via een Londense holding plaatsvinden: de Shell-company die Brits is
- ▶ De aanboorders moeten Nederlands zijn, als dat niet te veel opvalt
- ▶ Bij De NV Koninklijke Nederlandsche Maatschappij tot Exploitatie van Petroleumbronnen in Nederlandsch-Indië is dat het geval
- ▶ De holding neemt die over van August Kessler die al feitelijk een aanboormonopolie heeft op Sumatra
- ▶ De holding vecht tegen de Standard Oil van Rockefeller en verleidt die tot prijsdumping

De Bataafsche op Java is administratief centrum en stuurt de GG aan

Topambtenaren te Batavia bijbanen bij BPM

15

Aldus kan Shell Batavia stiekem dirigeren

- ▶ Daarvoor is echter ook een kamerfractie nodig die gedisciplineerd stemt
- ▶ Dat moet de Antirevolutionaire Partij zijn onder een andere leider dan Kuyper, die uit de hand loopt van christelijkheid
- ▶ Colijn is rechterhand van Van Heutsz. Die heeft die consolidatie op Sumatra volbracht die de olie-exploitatie vooronderstelt
- ▶ Colijn moet dus de Kamer in gewerkt worden nadat hij verplichtingen heeft aangegaan met BPM
- ▶ Hij moet zorgen dat Shell een monopolie krijgt in de Archipel
- ▶ Maar dat moet in de Kamer niet duidelijk worden

Colijn wordt ingezet in het kabinet-Heemskerk als minister van oorlog 1911

